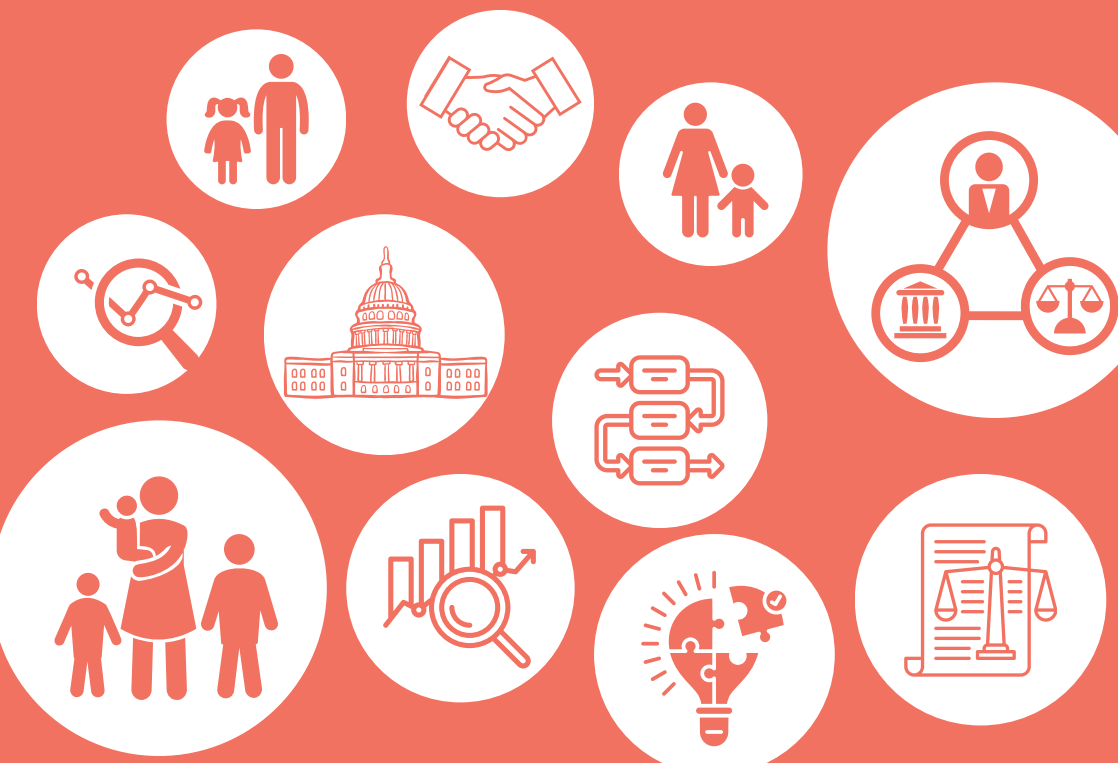

Komparativna analiza usklađenosti postojećih omladinskih politika sa potrebama mladih iz samohranih i jednoroditeljskih porodica u S. Makedoniji, Srbiji i Bosni i Hercegovini

Autori:

Staniša Stanković

Ana Mihajlović

Ibrahim Mulabdić

Koautori:

Mladen Marković

Elena Božinovska

Urednici:

Elena Božinovska

Staniša Stanković

Marija Burgieva

Grafički dizajn:

Klimentina Kovancalieva

Prevodilac za srpski jezik:

Teodora Cvetković

Ova publikacija je finansirana od strane Evropske unije. Njen sadržaj je isključiva odgovornost NVO Info Centar i ne odražava nužno stavove Evropske unije.

Sadržaj

01	Uvod.....	4
02	Metodologija.....	6
03	severna Makedonija.....	8
04	Srbija.....	10
05	Bosna i Hercegovina.....	13
06	Komparativna analiza Severne Makedonije i Srbije	16
07	Komparativna analiza Severne Makedonije i Bosne i Hercegovine.....	18
08	Komparativna analiza Srbije i Bosne i Hercegovine.....	20
09	Zaključci.....	22
10	Preporuke.....	24
11	Reference.....	27

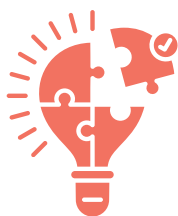
Uvod

Socio-ekonomski izazovi sa kojima se suočavaju samohrane porodice od nedavno su postale sve više zabrinjavajuće u većini država, uključujući i one na Zapadnom Balkanu – Severna Makedonija, Srbija i Bosna i Hercegovina, obuhvaćene u ovom istraživanju. Samohrane porodice često se suočavaju sa kombinacijom finansijskih poteškoća, društvenog odbacivanja i ograničenim pristupom ključnim uslugama, a sve to utiče na decu i omladinu u ovim porodicama. Nedostatak ili odsustvo druge roditeljske figure, u kombinaciji sa dodatnim ekonomskim poteškoćama, može da utiče na razvoj deteta, njegova dostignuća u obrazovanju, kao i na društvenu integraciju, što izaziva dodatne izazove koji se često nastavljaju i u godinama adolescencije, ali i u njihovom životu kao odraslih.

I pored toga što omladinske politike u ovim državama imaju za cilj da podrže mlade ljude, samohrane porodice često imaju mnogo specifičnije i unikatnije potrebe, a to izaziva lakše zapostavljanje ove ciljne grupe i pored inicijative vladinih i nevladinih organizacija, kao i istraživača i aktivista, koji rade na tome da stvore uključujuće društvene sisteme, ipak postoje propusti i praznine u dostupnosti društvenim uslugama, podrška u obrazovanju, kao i mogućnosti za zapošljenje stvoreni prema potrebi i načinu života ove ranjive demografske grupe. Kao rezultat tome, mladi ljudi iz samohranih porodica često se suočavaju sa diskriminacijom i nemaju prednosti kao njihovi vršnjaci iz tradicionalnih porodica sa oba roditelja.

Ovom komparativnom istraživanju cilj je da ispita trenutno stanje sa omladinskim politikama u Severnoj Makedoniji, Srbiji i Bosni i Hercegovini, sa fokusom na njihovu efikasnost u ispunjenju potreba mladih iz samohranih porodica, kroz sprovođenje sveobuhvatne analize postojećih politika. Cilj je da se identifikuju izazovi sa kojima se suočava omladina, kao i da se utvrdi koliko ove politike odgovaraju njihovim potrebama. Istraživanje će takođe razgledati ulogu vladinih i nevladinih organizacija u podršci ovim porodicama, kao i tome kako postojeći okviri mogu da se poboljšaju kako bi obezbedili bolje ishode. Rezultati ovog istraživanja su namenjeni da doprinesu tekovnim diskusijama omladinskih politika i društvenoj zaštiti Zapadnog Balkana, kao i da utiču na sledeće planove i strategije mladih.

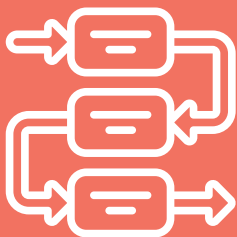
Naš cilj je da doprinesemo unapređenju prava samohranih porodica s tim što ćemo dati konkretne preporuke institucijama. Ovo istraživanje će razgledati ključne propuste u politikama i daće praktične predloge o tome kako da se poboljša kvalitet života mladih ljudi iz samohranih porodica.

Metodologija

Ovo istraživanje koristi komparativni pristup kako bi ocenilo zakonodavne okvire i politike o samohranim i jednoroditeljskim porodicama u Severnoj Makedoniji, Srbiji i Bosni i Hercegovini.

Upotrebom kvalitativnih i kvantitativnih metoda, kao na primer, pregled pravnih dokumenata, analiza politika i evaluacija statističkih demografskih podataka, studija predstavlja sistematski pristup za identifikovanje sličnosti, razlika i, na kraju, davanje preporuka za iduće radnje od strane vladinih institucija, kao i materijal za zastupanje učesnika civilnog društva.

Početna faza istraživanja uključuje skupljanje podataka iz primarnih izvora, između ostalog i pravna dokumentacija, kao što su Zakon o porodici, regulative o socijalnoj zaštiti i omladinskoj politici i strategije dobijene od oficijalnih sajtova Vlade, pravne publikacije i institucionalni

arhiv. U sledećoj fazi, definicije i okviri su uspostavljeni da bi se obezbedila jasnoća i konzistentnost. Istraživački okvir uključuje sisteme ključne podrške, kao što su finansijska pomoć, socijalne usluge, beneficije u obrazovanju i opšte dobro stanje. Ovakav okvir je olakšao kategorizaciju i analizu mera koje su u politici, a to je omogućilo sistemsko poređenje nekoliko država.

U trećem koraku bilo je sprovedeno komparativno ispitivanje čiji je fokus bio:

**Pravno definisanje
„jednoroditeljskih“ i
„samohranih porodica“**

**Kriterijumi podobnosti i
dostupne beneficije za
mlade iz samohranih
porodica**

**Omladinske politike povezane sa
obrazovanjem, finansijska pomoć i
podrška prilikom zapošljavanja,
posebno imajući u vidu
inkluzivnost dece samohranih
porodica**

**Evaluacija prednosti i
slabosti pravnog pristupa
svake države, sa akcentom
na pristupnost
i konzistentnost beneficija**

**Stepen centraliziranosti
politike svake države, kao i
njegov efekat na pristupnost
samohranim porodicama**

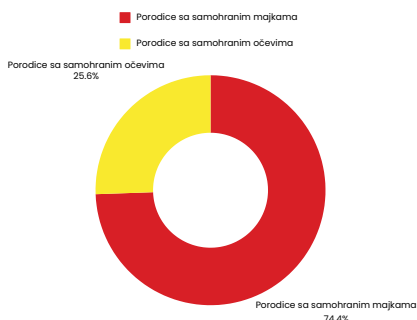
Sledeći korak je podrazumevao analizu demografskog konteksta, uključujući i podatke nedavnog popisa, demografska istraživanja i evidenciju Vlade. Za Bosnu i Hercegovinu podaci su bili analizirani i regionalno zbog karakterističnog funkcionisanja države koja je podeljena na regionalne entitete. Ukrštajnem uviđaja analize svake države, ovaj korak je pokazao najbolje prakse, identifikovao je pristupe u politikama i dao je predloge za oblasti međusebnog učenja.

Ograničenja studije uključuju izazove povezanih sa dostupnošću podataka, posebno onih koji se odnose na novijih statistika u konkretnim oblastima, kao i nekonzistentnosti pravne terminologije, koja je naložila pažljivo tumačenje kako bi obezbedila uporedivost. U Bosni i Hercegovini fragmentisanje podataka i politike predstavljali su dodatni izazov, zbog toga što institucije nisu davale odgovor. Dodatni izvori i međunarodni izveštaji bili su pregledani sa ciljem suočavanja sa ograničenjima i konkretizovanje nalaza.

Ukratko, ova metodologija, koja integriše pravnu, demografsku i analizu politika, daje temeljnu procenu strukture o podršci samohranim porodicama u Severnoj Makedoniji, Srbiji i Bosni i Hercegovini. Korišćenjem komparativnog okvira studija ističe jake strane i izazove svake države, a u isto vreme podstiče recipročno učenje između nekoliko država i potencijalno unapređenje politika sa ciljem bolje podrške samohranim porodicama i njihovoj deci.

Severna Makedonija

Podaci sa popisa 2021. godine u Republici Severnoj Makedoniji pokazali su da postoje 26.000 porodica samohranih majki, u kojima postoji bar jedno dete mlađe od 25 godina, kao i više od 9.000 porodica samohranih očeva, u kojima je bar jedno dete mlađe od 25 godina.

Saglasno Zakonu o socijalnoj zaštiti Republike Severne Makedonije (*Službeni glasnik br.104/2019*), „samohrani roditelj“ definisan je kao pojedinac koji nezavisno uživa roditeljska prava i odgovornosti, zbog odsustva drugog roditelja – bez obzira da li je drugi roditelj nepoznat, preminuo je, odsutan je, služi kaznu više od 3 godine, ili na neki drugi način

ne može da izvršava svoje roditeljske dužnosti. Termin „jednoroditeljska porodica“ generalno se odnosi na porodice gde jedan roditelj, kao na primer roditelj (koji je razveden ili nije stupio u brak) sam odgaja decu. Iako se ovaj termin koristi često neformalno od strane političara, socijalnih službi, stručnih lica i organizacija građana, ipak on nije formalno definisan u pravnoj terminologiji.

Sa pravne tačke gledišta, legislativa Severne Makedonije nudi beneficije za decu i mlade iz samohranih porodica, uključujući i novčana sredstva kao dečji dodatak, dodatak u obrazovanju, kao i pravo da učestvuju, koje se najčešće odnosi na decu, saglasno Zakonu o socijalnoj zaštiti. Međutim, deca iz jednoroditeljskih porodica (na primer oni čiji su roditelji razvedeni ili nisu u braku) najčešće nisu obuhvaćeni ovim beneficijama. Od 2016 g. otvorena je debata u vezi sa pravnim uključenjem jednoroditeljskih porodica, međutim zakon nije donet i to je rezultovalo nedovoljnom podrškom za jedinstvene izazove sa kojima se suočavaju ove porodice.

S druge strane, kad pričamo o omladinskim politikama, deca iz samohranih porodica imaju pristup različitim obrazovnim beneficijama i beneficijama o stanovanju. Na primer, učenici sa samohranim majkama ili samohranim očevima dobijaju dodatne poene za stipendije i prioritizovan pristup učeničkog smeštaja. Međutim deca jednoroditeljskih porodica su praktično uvek isključena iz programa za socijalnu podršku, kao na primer za finansijsku pomoć, osim ukoliko ne ispunjuju konkretne, često nemoguće kriterijume povezane sa statusom samohranih roditelja, to znači da mladi iz jednoroditeljskih porodica uopšte nema ove beneficije. Ovo ističe potrebu šireg pravnog priznanja struktura jednoroditeljskih porodica.

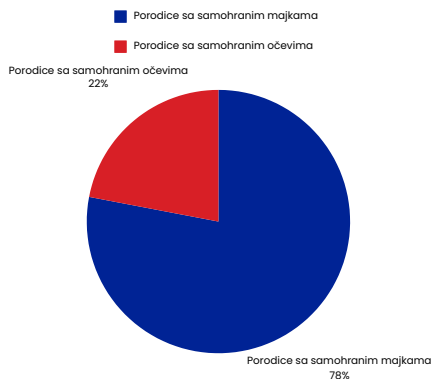
I pored toga što zakonodavstvo u Severnoj Makedoniji delimično obuhvata potrebe mladih iz samohranih porodica, ipak nema u vidu one iz jednoroditeljskih porodica, a odsustvo sveobuhvatnog pravnog priznanja ostavlja mnoge mlade ljude bez esencijalne socijalne podrške. Unapređenje priznanja u okvirima legislative može pomoći u rešavanju značajnih problema sa kojima se suočavaju deca ovih porodičnih struktura, kao na primer popusti i priznanja u podršci o deci, kao i pristup obrazovanju, što u krajnjoj liniji znači unapređenje jednakih mogućnosti u spektru različitih tipova porodica.

Vlada Republike Severne Makedonije usvojila je Nacionalnu strategiju za mlade 2023–2027. godine 26. septembra 2023. Ova strategija ima za cilj da doprinese smanjenju barijera sa kojima se suočavaju mladi ljudi, a koje ometaju njihovo potpuno i efikasno učešće u društvu na ravnopravnoj osnovi sa drugima. U tom kontekstu, predviđeni ciljevi i mere imaju za cilj pružanje odgovarajuće podrške mladima, posebno mladima sa manje mogućnosti. Termin "mladi sa manje mogućnosti" odnosi se na mlade osobe koje su u nepovoljnom položaju u poređenju sa svojim vršnjacima, jer se suočavaju sa jednim ili više faktora i prepreka isključenja.

Srbija

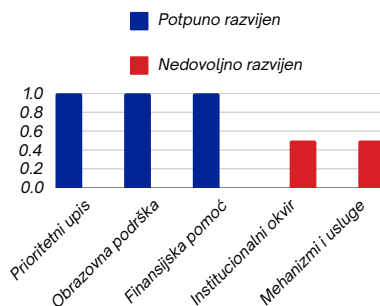
U Srbiji, prema poslednjem popisu, oko 21.5% porodica sa decom su samohrane porodice. U okvirima ovog procenta, 16.81% su porodice gde je majka jedini roditelj, dok je u 4.73% ovih porodica otac je jedini roditelj.

U Srbiji Ustav prepoznaje termin „samohrana porodica“ i kaže da samohrani roditelj i dete imaju pravo na posebnu pravnu zaštitu. Međutim, termin je i dalje nedefinisan, a konkretni detalji su ostavljeni na preciziranje u zakonima (*Službeni glasnik Republike Srbije br. 98/2006 i 115/2021*). Porodični zakon definiše „samohranog roditelja“ kao roditelja čiji je partner nepoznat, preminuo je, oduzeto mu je

roditeljsko pravo ili poslovna sposobnost, ili je to onaj koji samo živi sa detetom bez formalnog ugovora o roditeljskim pravima. Ovaj status je takođe potvrđen u sudskim presudama, u situacijama gde roditelji koji žive zajedno nemaju ugovor o roditeljskim pravima, ili ukoliko takav ugovor postoji, međutim nije u najboljem interesu deteta. Takođe, član 28 Zakona o finansijskoj podršci porodicama sa decom definiše jednoroditeljsku porodicu kao porodicu u kojoj samo jedan roditelj uživa roditeljska prava. Ovo uključuje slučajeve gde je drugi roditelj nepoznat, preminuo je, onemogućen je da vrši roditeljsku dužnost, ili se od njega ne traži da pridonosi podršci detetu, potpuno lišen roditeljsko pravo, na izdržavanju kazne duže od 6 meseci, ili ne može da izvrši obaveze podrške putem pravnih sredstava (*Službeni glasnik Republike Srbije br. 18/2005, 72/2011 i 6/2015*).

Zakonodavni okvir u Srbiji daje neku osnovnu strukturu za identifikovanje i podršku samohranim i jedno-roditeljskim porodicama. I pored toga što neki zakoni obuhvataju potrebe ovih porodica, među kojima je i pristup socijalnim uslugama, zdravstvenoj zaštiti i finansijskoj pomoći, često postoji značajna zavisnost od širokog definisanja, što može da stvori propuste u konkretnim vidovima pravne zaštite. Nedostatak jasnih definicija i konzistentna terminologija u okvirima Ustava, Zakona o porodici i drugih regulativa često komplikuju razumevanje prava samohranih porodica. Postoji potreba za poboljšanjem definicija, kao i kriterijuma u različitim zakonima, što može da poboljša kvalitet života i da da bolju podršku ovim porodicama.

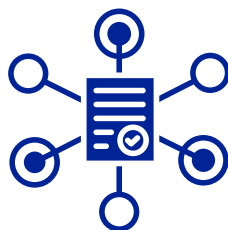

Stanje obezbeđenja za jednoroditeljske porodice u Srbiji

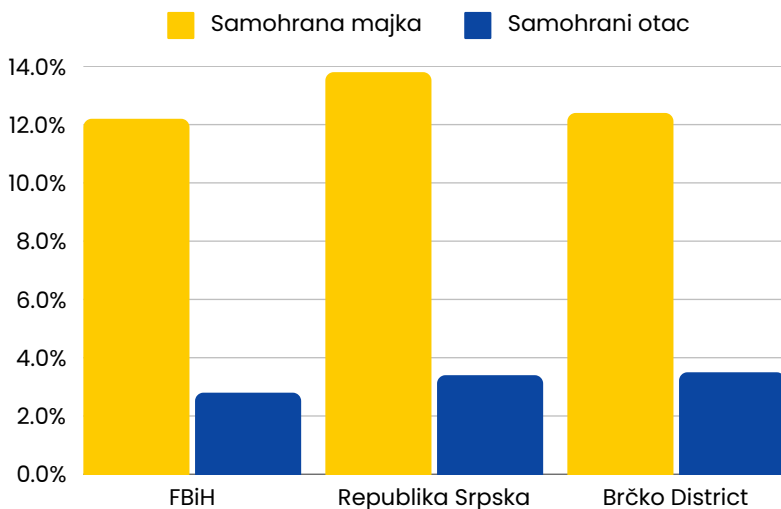
Zakonu o mladima nedavnoj Strategiji za mlade (2023-2030) cilj je da u Srbiji razviju zdravu, bezbednu i uključujuću sredinu za mlade, uključujući i one iz samohranih porodica. Strategija ističe potrebu inkluzivne socijalne politike, sa akcentom na sakupljanju podataka, i analizi ranjivih omladinskih grupa. Međutim, postoje odredbe za decu iz samohranih porodica kao na primer prirodan upis u vrtiće, obrazovna podrška i dodaci u formi novčane pomoći – ovim inicijativama nedostaje institucionalni okvir namenjen samo njima. Nedovoljno su razvijeni mehanizmi i usluge dizajnirane za decu iz samohranih porodica, što otežava njihovu socijalnu integraciju i uključivanje u okvirima šire omladinske politike.

Deca iz samohranih i jednoroditeljskih porodica u Srbiji još uvek se suočavaju sa mnogim izazovima u pristupu njihovim prava u okvirima zakonodavstva i omladinskih politika. Iako zakoni, kao što Porodični Zakon i Zakon o finansijskoj podršci porodici sa decom, obuhvataju neke ključne potrebe, kao što su socijalne usluge, zdravstvena zaštita i finansijska podrška, pravni pristup je često nekonzistentan i nekoordinisan. Ova deca imaju beneficije opštih politika usmerenih ka ranjivim grupama, ali često im nedostaje fokusirana podrška, namenjena konkretno njima. Na primer, iako postoje odredbe o socijalnim uslugama, obrazovanju i finansijskoj podršci, često se one ne rešavaju sa unikatnim izazovima sa kojima se suočavaju samohrane porodice. Potreban je sveobuhvatni zakonodavni pristup specijalno usmeren ka rešavanju konkretnih ekonomskih i društvenih problema sa kojima se suočavaju ova deca, a to može da poboljša njihovu inkluzivnost i da obezbedi sigurnost da nisu zanemareni u širim društvenim politikama i naporima za razvoj mladih.

Bosna i Hercegovina

U Bosni i Hercegovini, nedavni popis je pokazao da oko 15.8% porodica su samohrane porodice. Među njima, 12.8% su porodice sa samohranim majkama, a 3% sa samohranim očevima. U Federaciji Bosne i Hercegovine (FBiH), cifre pokazuju da 12.2% porodica su predvođene samohranim majkama, a 2.8% samohranim očevima. U Republici Srpskoj 13.8% porodice su predvođene samohranim majkama, a 3.4% samohranim očevima. Dalje, u oblasti Brčko, 12.4% porodica su samohrane majke, a 3.5% samohrani očevi.

Jednoroditeljska domaćinstva u BiH po regijama

Važno je napomenuti da Bosna i Hercegovina nemaju unificirani zakon o porodicama na nacionalnom nivou; umesto toga, porodična pitanja se regulišu pojedinačno u okvirima svakog entiteta.

U Federaciji Bosne i Hercegovine (FBiH) zakon o porodici ne definiše konkretno termin „samohrana porodica“. Umesto toga, ovo pitanje je obuhvaćeno u Zakonu o socijalnoj zaštiti, civilnih ratnih žrtava i zaštiti porodica sa decom, prema kojim je samohrani roditelj neko ko nije u braku, nije u građanskom partnerstvu i jedini je odgovoran za svoju decu. U Republici Srpskoj, Zakon o porodici daje usku definiciju govoreći da je samohrani roditelj pojedinac koji nezavisno uživa roditeljska prava, dok je drugi roditelj preminuo ili je nepoznat.

Zakon o socijalnoj zaštiti u oblasti Brčko daje sveobuhvatnu definiciju, identifikujući samohranog roditelja kao pojedinca koji se brine o detetu, a drugi roditelj je nepoznat, preminuo je, odsutan je na šest meseci ili je izgubio roditeljska prava ili delovnu sposobnost. Termin „jednoroditeljska porodica“ se retko koristi, nije prepoznat u javnosti i nije prisutan u pravnim okvirima.

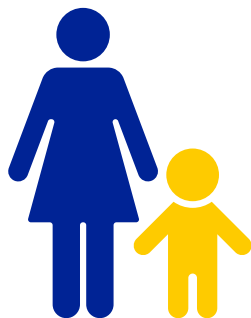
Metode definisanja i podrške samohranih porodica u Bosni i Hercegovini se razlikuju u različitim entitetima, što ističe nedostatak kohezivnog nacionalnog okvira. Iako postoje socijalna prava za decu i mlade iz samohranih porodica, kao što je na primer dečji dodatak, oslobađanje participacije u vrtiću i obrazovanju, ove beneficije nisu konzistentno primenjene u različitim entitetima. Ovakva podela stvara neusaglašenosti i razlike u sistemima podrške samohranim porodicama i ograničava pristup beneficijama, na osnovu lokalnih politika. Potrebno je uspostavljanje unificarnog okvira sa konzistentnim definicijama za celu državu, kako bi se bolje obuhvatile specifične potrebe samohranih porodica, što će poboljšati njihovu jednakost i pristup socijalnoj podršci.

Omladinske politike u Bosni i Hercegovini su strukturisane na nivou entiteta. Republika Srpska implementira omladinsku politiku (2023–2027) čiji je cilj poboljšanje životnih uslova mladih ljudi i podsticaj da ostanu u držvi. Slično tome, omladinska strategija Federacije Bosne i Hercegovine od maja 2024 ima za cilj da poboljša društvenu inkluzivnost i kvalitet

života mladih. Međutim, i pored toga što prepoznaju mlade kao ranjivu grupu, ove strategije ne obuhvataju konkretne potrebe mladih ljudi iz samohranih porodica. Potrebno je donošenje mnogo konkretnijih pravnih i omladinskih inicijativa, čime bi se ojačali mehanizmi podrške ove demografske grupe i dao bi se bolji osnov njihovom obrazovanju, karijernom razvoju i društvenom uključivanju.

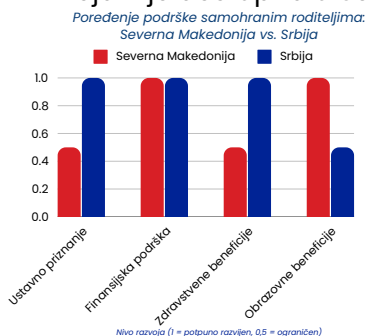
Deca iz samohranih porodica u Bosni i Hercegovini suočavaju se sa mnogim pravnim izazovima, ali istovremeno imaju i beneficije konkretnih tipova zaštite zbog decentralizovanih vladinih struktura. Iako ova omladina ima beneficije kao što su opšta socijalna zaštita i obrazovna podrška u okvirima entiteta u kom žive, ipak su im potrebne fokusirane mere napravljene

prema njihovim specifičnim potrebama. Neki kantoni u Federaciji Bosne i Hercegovine prepoznaju konkretne društvene i ekonomske poteškoće sa kojima se suočavaju ove porodice i nude dodatnu podršku, međutim drugi ne. Potrebno je da se implementira usaglašeni pravni okvir na nacionalnom nivou, čime bi se obezbedila ravnomerna zaštita i pristup usluga za decu iz samohranih porodica u svim regionima, čime bi se poboljšala jednakost i uključivanje u društvenim politikama Bosne i Hercegovine.

Komparativna analiza Severne Makedonije i Srbije

I Severna Makedonija i Srbija pravno priznaju status samohranih porodica sa posebnim akcentom na socijalnu zaštitu. Obe države imaju zakone koji daju neku finansijsku i obrazovnu podršku deci iz ovih porodica, iako se njihove strukture razlikuju. Obe države vrše pregled mogućnosti o osnivanju državnog alimentacijskog fonda sa ciljem da se pomogne deci u slučajima kada odsutnost jednog roditelja ne daje alimentacijsku podršku detetu, ali je nisu sproveli. Srbija poseduje čvrsti pravni okvir za samohrane porodice, prepoznaje njihova prava na najvišem nivou, u Ustavu, kao i kroz zakone, kao što je Zakon o finansijskoj podršci porodicama sa decom. Ovaj zakon obezbeđuje sigurnost da i samohrane i jednoroditeljske porodice imaju prava na beneficije, ali daje i konkretna prava i zaštitu samohranim roditeljima i njihovoj deci. Takode, Srbija daje unikatne zdravstvene beneficije samohranim roditeljima i njihovoj deci do sedmogodišnjeg uzrasta, odredba koja nije dostupna u Severnoj Makedoniji.

Upoređujući, Severna Makedonija daje zaštitu samohranim porodicama u okvirima Zakona o socijalnoj zaštiti, koji se primarno fokusira na socijalnu sferu, sa ograničenom integracijom u drugim oblastima, kao što je zdravstvo. Međutim, Severna Makedonija nudi više inkluzivnih obrazovnih beneficija za decu iz samohranih i jednoroditeljskih porodica,

saglasno Zakonu o studentskom i djačkom standard. Ovo nije kao u Srbiji, gde su obrazovne beneficije ograničene samo na decu iz samohranim porodicama.

Iako je pravni okvir u Srbiji jači iz aspekta ustavnog priznanja i šire socijalne zaštite, posebno zbog dodatnih zdravstvenih beneficija samohranim porodicama, Severna Makedonija se ističe sa svojim inkluzivnim obrazovnim politikama koje daju beneficije i samohranim i jednoroditeljskim porodicama, što usmerava na propust srpskog sistema.

Komparativna analiza Severne Makedonije i Bosne i Hercegovine

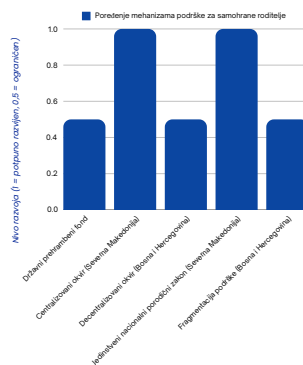
I Severna Makedonija i Bosna i Hercegovina obuhvataju samohrane porodice primarno preko zakona za socijalnu zaštitu, nudeći osnovnu podršku samohranim porodicama i njihovoj deci. Međutim, obe države se suočavaju sa izazovima u implementaciji sveobuhvatnih mera politike, među kojima i državnog alimentacijskog fonda, i pored toga što su obe države imale u vidu tu opciju. U obje države su započeti napori za centralizaciju mehanizama za podršku samohranim porodicama, ali i dalje ostaju nerazvijeni.

U Bosni i Hercegovini, podrška za samohrane porodice je fragmentisana zbog njene necentralizovane vladine strukture, pri čemu svaki entitet – Federacija Bosne i Hercegovine (FBiH) obuhvata samohrane porodice u svom Zakonu o socijalnoj zaštiti dece, dok ih Republika Srpska obuhvata u okvirima Zakona o porodici. Međutim, nedostatak unificiranog nacionalnog zakona o porodici i nedostatak institucionalnog priznavanja o jednoroditeljskim porodicama ograničavaju podršku samo samohranim porodicama.

Severna Makedonija, opet, obezbeđuje unificirani okvir u svom Zakonu o socijalnoj zaštiti, čime su uspostavljene jasnije i centralizovanije smernice. Takođe, zakoni Severne Makedonije uključuju obrazovnu podršku deci iz jednoroditeljskih i iz samohranih porodica. U Bosni i Hercegovini, fragmentirani sistem nudi minimalne obrazovne i društvene beneficije, koje su ograničene na samohranim porodicama.

Unificiraniji i centralizovaniji pristup Severne Makedonije čini podršku pristupnijom i konzistentnijom na nacionalnom nivou. Za razliku od toga, decentralizovaniji sistem Bosne i Hercegovine ograničava njenu efektivnost u obezbeđivanju odgovarajuće podrške. Iako postoje regionalne politike, kao na primer one u Republici Srpskoj, koje nude unikatne prednosti, ipak inkluzivni okvir za obrazovnu podršku u Severnoj Makedoniji bolje obuhvata potrebe i samohranih i jednoroditeljskih porodica.

Komparativna analiza Srbije i Bosne i Hercegovine

Srbija i Bosna i Hercegovina prepoznaju samohrane porodice u svojim socijalnim i pravnim okvirima i imali su u vidu opciju o uspostavljanju državnog alimentacijskog fonda. Iako obe države pravno priznaju samohrane porodice, ipak njihov pristup se veoma razlikuje.

Srbija poseduje obuhvatniji i centralizovaniji sistem, koji nudi ustavnu podršku i namensko zakonodavstvo, kao što je Zakon o finansijskoj podršci za porodice sa decom, što obezbeđuje beneficije i samohranim i jednoroditeljskim porodicama. Treba istaknuti da Srbija omogućava

unikatnu zdravstvenu zaštitu samohranim porodicama i njihovoj deci do navršene sedme godine, što nije dostupno u Bosni i Hercegovini.

S druge strane opet, Bosna i Hercegovina radi sa fragmentisanim sistemom gde svaki entitet – Federacija Bosne i Hercegovine, Republika Srpska Brčko district – razvija svoju politiku. Nedostatak unificiranog nacionalnog okvira rezultuje nekonzistentnom podrškom samohranim porodicama u različitim regionima. Takođe, nedostatak pravnog priznanja jednoroditeljskih porodica ograničava njihovu podobnost konkretnih beneficija. Edukativna i socijalna podrška samohranih porodica ostaje i dalje minimalna i nesrazmerno raspremljena.

Centralizovane i inkluzivne politike Srbije, u kombinaciji sa dodatnom zdravstvenom zaštitom, stvaraju jači okvir samohranih porodica. Za razliku od toga, decentralizovani model vlade Bosne i Hercegovine ograničava njenu efektivnost, iako regionalni pristupi mogu da ispune lokalne potrebe. Opšto uzev, pravni okvir u Srbiji nudi bolju socijalnu i zdravstvenu zaštitu samohranim porodicama.

Zaključci

Severna Makedonija i Bosna i Hercegovina imaju unikatne prednosti, kao i oblasti u kojima mogu da se poboljšaju u okvirima svog zakonodavstva u omladinskim politikama koje se tiču samohranih porodica.

Severna Makedonija se ističe sa svojim centraliziranim i kohezivnim zakonskim okvirom, što obezbeđuje konzistentne definicije i beneficije samohranim porodicama u čitavoj državi. Njene omladinske politike konkretno obuhvataju potrebe mladih ljudi iz ovih porodica i nude

pristupne putanje do beneficija za obrazovanje i zaštitu. Ovakav centralizirani pristup čini Severnu Makedoniju modelom usaglašene i inkluzivne podrške, koja obezbeđuje predvidljivost i stabilnost samohranim porodicama koje imaju potrebe za socijalnim uslugama.

Srbija takođe poseduje beneficije centraliziranog zakonodavnog sistema, koji obezbeđuje usaglašeni standard samohranih porodica u čitavoj državi. Njene omladinske politike iako imaju široki opseg – obuhvataju socijalnu inkluziju i obrazovnu podršku svih mladih ljudi, ipak time indirektno podržavaju i

one iz samohranih porodica. Međutim, Srbija može da očvrstne svoj zakonski okvir time što će u zakonskim normama bolje prepoznati ovu grupu, sa kojima su konkretno obuhvaćene potrebe mladih iz samohranih porodica, zaštita može da izvuče inspiraciju iz fokusirane omladinske strategije Severne Makedonije.

Bosna i Hercegovina, za razliku od njih, suočava se izazovima zbog svoje decentralizovane vladine strukture, koja rezultuje različitim nivoima podrške kroz različitih entiteta u državi. Neusaglašene definicije i politike u Federaciji Bosne i Hercegovine, Republika Srpska i Brčko distrikt dovode do nekonzistentnog pristupa resursa samohranim porodicama. Iako Brčko distrikt nudi najobuhvatniju podršku, ovaj standard nije prikazan i na nacionalnom nivou. Novije omladinske strategije na nivou entiteta imaju za cilj da poboljšaju uslove mladih ljudi, međutim nedostaju im konkretne odredbe o samohranim porodicama, a to ograničava njihovu efikasnost u ispunjenju unikatnih potreba ove demografske grupe. Postojanje unifikovanog nacionalnog okvira može da pomogne da se popune ove praznine, putem standardizovanja Zakona o porodici i beneficija mladih u čitavoj državi.

Opšte uzev, Severna Makedonija nudi model integrisane podrške, Srbija nudi stabilni zakonodavni osnov sa otvorenim prostorom za usmerena poboljšanja, a Bosna i Hercegovina pokazuje potencijal za lokalizovani uspeh i pored svog fragmentisanog sistema. Sve tri države mogu da imaju beneficije iz međusobnog učenja: istaknute mnogo bolje omladinske politike Severne Makedonije mogu da inspirišu Srbiju, dok Bosna i Hercegovina može da nauči iz centralizovanog pristupa Severne Makedonije i Srbije, sa ciljem da poboljša svoju konzistentnost. Sa međusobnim usvajanjem najboljih praktika, sve tri države mogu da poboljšaju svoju podršku samohranim porodicama i da razviju inkluzivnije i efektivnije omladinske politike.

Preporuke

Sledeće preporuke imaju za cilj da savladaju sistemske nejednakosti sa kojima se suočavaju samohrane i jednoroditeljske porodice, koji su među najranjivijim grupama u društvu. Iako predložene mere prioritizuju konkretne potrebe i kontekst svake države, kao na primer alimentacijske fondove, stipendije, oslobađanje participacije predškolskih ustanova, besplatno savetovanje i socijalno udomljavanje, ipak nisu ekskluzivne samo u ovim regionima. Veliki deo ovih pristupa mogu da se prilagode i primene na drugim geografskim lokacijama kako bi više porodica mogle da iskoriste njihove beneficije.

Preporuka 1

Osnivanje državnog alimentacijskog fonda

Uspostavljanje alimentacijskog fonda u Severnoj Makedoniji, Srbiji i Bosni i Hercegovini obezbediće finansijsku podršku deci kojima odsutni roditelj ne ispunjava obaveze za podršku. Ova inicijativa je važna za samohrane roditelje i jednoroditeljske porodice zato što bi im pomogla da reše ekonomske izazove sa kojima se svakodnevno suočavaju.

Preporuka 2

Stipendije za prvu godinu studiranja (za ranjive grupe)

Uvođenje stipendija za prvu godinu studiranja koje u trenutku ne postoje i to konkretno za studije ranjivih grupa, uključujući i one iz samohranih i jednoroditeljskih porodica u Severnoj Makedoniji može da obezbedi jednaki pristup visokom obrazovanju i da pomogne u održavanju socioekonomske ravnoteže za život studenata.

Preporuka 3

Besplatno savetovanje za mlade iz ranjivih grupa

Obezbeđivanje besplatne psihološke podrške i savetovanje naše ciljne grupe u Severnoj Makedoniji važno je za rešavanje izazova sa mentalnim zdravljem mladih iz samohranih i jednoroditeljskih porodica.

Preporuka 4

Socijalno udomljavanje samohranih porodica

Razvijanje programa za udomljavanje u Severnoj Makedoniji za potrebe samohranim i jednoroditeljskim porodicama ključno je za obezbeđenje stabilnosti i bezbednosti, a pomoći će i da se izbegnu finansijski pritisci, da se poboljšaju životni uslovi i ovim porodicama da se obezbedi sigurna sredina gde deca i mladi mogu da rastu i da se razvijaju.

Preporuka 5

Dečiji dodatak povezan sa minimalnom platom

Uspostavljanje dečijeg dodatka kao procenat minimalnoj plati u Srbiji garantovaće konzistentnu i dovoljnu finansijsku podršku porodicama sa decom. Ova mera je posebno važna samohranim porodicama, zato što će uz pomoć ekonomske pomoći doći do rešenja rastućih troškova za život i izbeći će se finansijska ranjivost.

Preporuka 6

Oslobađanje participacije u predškolskim ustanovama za samohrane porodice

Izostavljanje dece iz samohranih i jednoroditeljskih porodica gde se ispituju uslovi za oslobađanje participacija omogućilo bi toj deci jednak pristup obrazovanju u ranom detinjstvu- a to je ključno za kognitivni i društveni razvoj, a ovakva inicijativa će obezbediti sigurnost da deca iz ranjivih porodica neće biti izostavljani.

Preporuka 7

Centri za psihološku podršku ranjive dece

Osnivanje nekoliko centara u Srbiji koji će biti posvećeni besplatnoj psihološkoj podršci deci i omladini iz ranjivih kategorija, uključujući i one iz samohranih porodica, pomogli bi u ispunjenju njihovih emocionalnih potreba i potrebama iz oblasti mentalnog zdravlja. Ovakvi centri bi bili bezbedan prostor za prevazilaženje psiholoških izazova, usmeravanja i razvoja, što će kao krajni cilj poboljšati dobrostanje dece koji se suočavaju sa značajnim životnim izazovima.

Preporuka 8

Jednako priznanje svih tipova samohranih roditelja

Obezbeđenje jednakog priznanja na prava svih vidova samohranih porodica u Bosni i Hercegovini, nezavisno od načina na koji je formirana porodica, ključno je za unapređenje korektnosti i inkluzivnosti. Odstranjenje diskriminacije u praksi pomoći će da se garantuje jednaki pristup društvenih usluga, finansijske pomoći, kao i pravne zaštite, što će pomoći porodicama da žive stabilno i dostojanstveno.

Preporuka 8

Jednako priznanje svih tipova samohranih roditelja

Usaglašavanje regulative u različitim entitetima i kantonima u Bosni i Hercegovini obezbedilo bi sigurnost da će sve porodice uživati ista prava i beneficije, bez obzira na njihovu lokaciju ili etničku pripadnost. Ovo će eliminisati razlike i propuste, poboljšaće pristup sistemima podrške i stvorice unificirani ram porodičnog blagostanja.

Preporuka 10

Dodatne beneficije

Uvođenje procentualnih dodataka postojećih beneficija za samohrane majke i dece u Bosni i Hercegovini, obezbedili bi finansijsku podršku po meri njihovih potreba. Ovakav korak bi pomogao u sprovođenjuspecifičnih ekonomskih izazova sa kojima se suočavaju ove porodice, nudeći im sigurnu mrežu podrške i viši kvalitet života.

Sprovođenje gorenavedenih preporuka ne samo što će poboljšati kvalitet života ovih porodica već će pridoneti ka društvenoj koheziji i uključenju, smanjiće siromaštvo i pridonće sveukupnom ekonomskom i društvenom podemu u regionu, zato što su preporuke korak ka tome da se osiguramo da nijedna porodica nije zapostavljena, bez obzira na njenu strukturu, okolnosti i lokaciji na kojoj se nalazi.

Reference

Severna Makedonija:

- **Ustav Republike Severne Makedonije** (Službeni glasnik Republike Makedonije, br. 08-4642/1, 17. novembar 1991)
- **Zakon o porodičnim odnosima** (Službeni glasnik br. 80/1992, 9/1996, 19/2000, 79/2001, 38/2004, 60/2005, 33/2006, 84/2008, 117/2009, 67/2010, 156/2010, 39/2012, 44/2012, 38/2014, 115/2014, 104/2015, 150/2015, 122/2018, 51/2021, 53/2021)
- **Zakon o visokom obrazovanju** (Službeni glasnik Republike Makedonije, br. 82, 8. maj 2018)
- **Zakon o zaštiti dece** (Službeni glasnik Republike Makedonije, br. 23/2013, 12/2014, 44/2014, 144/2014, 10/2015, 25/2015, 150/2015, 192/2015, 27/2016, 163/2017, 21/2018, 198/2018, 104/2019, Službeni glasnik Republike Makedonije, br. 146/2019, 275/2019, 311/2020, 294/2021, 150/2022, 236/2022)
- **Zakon o besplatnoj pravnoj pomoći** (Službeni glasnik Republike Makedonije, br. 08-2895/1 16. maj, 2019)
- **Zakon o penzijskom i invalidskom osiguranju** (Službeni glasnik Republike Makedonije, br. 98/2012, 166/2012, 15/2013, 170/2013, 43/2014, 44/2014, 97/2014, 113/2014, 160/2014, 188/2014, 20/2015, 61/2015, 97/2015, 129/2015, 147/2015, 154/2015, 173/2015, 217/2015, 27/2016, 120/2016, 132/2016, 27/2018, 35/2018, 220/2018, 245/2018 Službeni glasnik Republike Makedonije, br. 180/2019, 275/2019, 31/2020, 267/2020, 67/2022, 79/2023)
- **Zakon o socijalnoj zaštiti** (Službeni glasnik Republike Makedonije, br. 104, 23. maj 2019)
- **Zakon o studentskom standardu** (Službeni glasnik Republike Makedonije, br. 15/13, 120/13, 41/14, 146/15, 30/16, 178/16, 64/18, 20/19,. Službeni glasnik Republike Makedonije, br. 124/19, 248/20, 302/20)
- **Zakon o učeničkom standardu** (Službeni glasnik Republike Makedonije br. 52/05, 117/08, 17/11, 135/11, 15/13, 41/14, 146/15, 30/16, 64/18, 20/19, i Službeni glasnik Republike Makedonije br. 248/20, 302/20)
- **Zakon o organizaciji i rad organa državne administracije** (Službeni glasnik Republike Makedonije br.58/00, 44/02, 82/08, 167/10, 51/11 Službeni glasnik Republike Makedonije br. 96/19, 110/19)
- **Nacionalna strategija mladih 2023 – 2028** (Službeni glasnik Republike Makedonije br. 204, 29. septembar, 2023)

-
- **Pravilnik za obrazac zahteva i potrebna dokumentacija o ostvarivanja prava starosne penzije, porodične penzije** (Službeni glasnik Republike Makedonije br.139/16)
 - **Pravilnik forme i sadržaja obrasca zahteva i potrebna dokumentacija za ostavriivanje prava participacije u troškovima za brigu o deci** (Službeni glasnik Republike Makedonije br.234/20)
 - **Pravilnik o bližim uslovima i način ostvarivanja prava zaštite nad decom** (Službeni glasnik Republike Makedonije br.109/19)
 - **Pravilnik o načinu ostvarivanja prava garantovane minimalne pomoći** (Službeni glasnik Republike Makedonije br.109/19)
 - **Pravilnik o načinu ostvarivanja prava jednokratne novčane pomoći** (Službeni glasnik Republike Makedonije br.109/19)
 - **Pravilnik o načinu ostvarivanja prava dodatka plati o skraćenom radnom vremenu** (Službeni glasnik Republike Makedonije br.109/19)
 - **Pravilnik o izmeni Pravilnika za način i postupak prijema učesnika u javnim školskim domovima** (Službeni glasnik Republike Makedonije br.55/10, 49/11, 50/15, 59/16, и 41/17)
 - **Pravilnik o izmeni Pravilnika za tip studentskih stipendija i način dodele studentskih stipendija** (Službeni glasnik Republike Makedonije br. (258/20, 160/21)
 - **Državni zavod za statistiku Republike Severne Makedonije–**
<https://www.stat.gov.mk/>

Republika Srbija

- **Alternativni izveštaj o potrebama mladih u Republici Srbiji 2024.** – Krovna organizacija mladih Srbije; dr. Boban Stojanović, Aleksandar Ivković, MA Boris Količanin, 2024. Srbija.
- **Zakon o zdravstvenoj zaštiti** ("Službeni glasnik RS ", br. 25/2019 и 92/2023 – autentično tumačenje).
- **Zakon o osnovnom obrazovanju i vaspitanju** (Službeni glasnik RS, br. 55/2013, 101/2017, 10/2019, 27/2018 – dr. zakon, 129/2021 i 92/2023).
- **Zakon o osnovnim sistemima obrazovanja i vaspitanja** ("Službeni glasnik RS", be. 88/2017, 27/2018 – dr. zakon, 10/2019, 27/2018 – dr. zakon, 6/2020, 129/2021 i 92/2023).
- **Zakon o penzijskom i invalidskom osiguranju** (Službeni glasnik RS", br. 34/2003, 64/2004 – odluka ULRS, 84/2004 – dr. zakon, 85/2005, 101/2005 – dr. zakon, 63/2006 – odluka ULRS, 5/2009, 107/2009, 101/2010, 93/2012, 62/2013, 108/2013, 75/2014, 142/2014, 73/2018, 46/2019 – odluka US, 86/2019, 62/2021, 125/2022, 138/2022 i 76/2023).
- **Zakon o predškolskom vaspitanju i obrazovanju** ("Službeni glasnik RS ", br. 18/2010).
- **Zakon o socijalnoj zaštiti** (Službeni glasnik RS ", br 24/2011 i 117/2022 – odluka US).
- **Zakon o učeničkom i studentskom standardu** ("Službeni glasnik RS ", br 18/2010, 55/2013, 27/2018 – dr. zakon 110/2019).
- **Zakon o udžbenicima** (Službeni glasnik RS ", br 27/2018 и 92/2023).
- **Zakon o finansijskoj podršci porodici** ("Službeni glasnik RS ", br 13/2017, 50/2018, 46/2021 – odluka US, 51/2021 – odluka US, 53/2021 – odluka US 66/2021, 130/2021, 43/2023 – odluka US, 62/2023 и 11/2024 – odluka US).
- **Odluka o finansiranju nabavke udžbenika sredstvima budžeta Republike Srbije za školsku 2024/2025. godinu** ("Službeni glasnik RS ", br 8/2024).
- **Porodični zakon** ("Službeni glasnik RS ", br ", 18/2005, 72/2011 – dr. zakon i 6/2015)
- **Pravilnik o bližim uslovima za utvrđivanje prioriteta za upis u predškolsku ustanovu** ("Službeni glasnik RS ", br 44 od 17. juna 2011).
- **Pravilnik o smeštaju i ishrani učenika i studenata** (Službeni glasnik RS ", br. 36 24. maja 2019).
- **Pravilnik o učeničkim kreditima i stipendijama** ("Službeni glasnik RS ", br 36, 24. maja 2019).
- **Strategija za mlade u Republici Srbiji za period od 2023 do 2030 godine** (Službeni glasnik RS ", br. 9, 8 februar 2023).
- **Republički zavod za statistiku Republike Srbije**
<https://www.stat.gov.rs/>
- **Ustav Republike Srbije** ("Službeni glasnik RS ", br 98/2006 и 115/2021

Bosna i Hercegovina:

- **Zakon o dječijoj zaštiti** ("Službeni glasnik Republike Srpske", br. 114/17, 122/18, 107/19 и 119/21 и 1452/23).
- **Zakon o dopunskim pravima boraca- branitelja Bosne i Hercegovine** ("Službene novine Kantona Sarajevo" br 31/22 и 8/24).
- **Zakon o dopunskim pravima branitelja** ("Službene novine KSB" бпој 7/16 pročišćen tekst).
- **Zakon o materijalnoj podršci porodicama s decom u Federaciji Bosne i Hercegovine** ("Službene novine Federacije BiH ", br: 52/22).
- **Zakon o ministarstvima i drugim telima kontrolne uprave Bosansko-podrinjskog kantona Goražde** ("Službene novine Bosansko-podrinjskog kantona Goražde" br. 9/13 и 13/13).
- **Zakon o pravima branilaca i članova njihovih porodica** („Službene novine federacije BiH, br. 33/04, 56/05. 70/07, 9/10, 90/17, 29/22 и 60/24).
- **Zakon o socijalnoj zaštiti distrikta Brčko BiH** („Službeni glasnik distrikta Brčko BiH ", br: 04/04, 19/07, 02/08, 21/18 и 32/19).
- **Zakon o socijalnoj zaštiti** ("Službeni glasnik Republike Srpske", br. 37/12, 90/16, 94/19 42/20 и 36/22).
- **Zakon o studentskom standard Republike Srpske** ("Službeni glasnik Republike Srpske", br. 63/21).
- **Zakon o osnovama socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite porodice sa djecom FBiH** ("Službene novine FBiH", br. 36/1999, 54/2004, 39/2006, 14/2009, 7/2014 – rjeđenje US BiH, 45/2016, 19/2017 – dr. zakon, 40/2018, 52/2022 – dr.zakon, 16/2023 и 60/2023 – dr.zakon).
- **Zakon o učeničkom standard Republike Srpske** ("Službeni glasnik Republike Srpske", br. 72/12).
- **Odluka Vlade Županije Posavske o dodjeli jednogodišnjih stipendija redovitim studentima za akademsku 2023/2024. godinu.** br: 01-02-703/23 од 16. 11. 2023. godine.

-
- **Odluke o odobravanju dodjeli donacija pojedincima** (studentima generacije) s područja Brčko distrikta Bosne i Hercegovine, br.: 02-000158/24, broj akta: 01.11-0323CP-009/24.
 - **Odluka o izradi Strategije za mlade Federacije Bosne i Hercegovine do 2027 godine** (Službene novine Federacije BiH br. 85/23).
 - **Odluka o usvajanju Programa utroška sredstava s kriterijuma raspodjele sredstava za "Tekući transferi drugim nivoima vlasti i fondovima – nabavka udžbenika za učenike osnovnih škola u federaciji BiH od 1 do 5 razreda utvrđenih budžetom Federacije Bosne i Hercegovine za 2023 godinu federalnog ministarstva obrazovanja i nauke** (Službene novine Federacije BiH br. 98/23).
 - **Odluke o uslovima, kriterijuma i postupak dodjele stipendija nadarenim studentima javne visokoškolske ustanove** (br: 10/1-11-027295/24 od 03.10.2024. godine), Ministarstvo obrazovanja i nauke Tuzlanskog kantona.
 - **Omladinska politika Republike Srpske od 2023. do 2027. godine.** (Službeni glasnik 012/2023).
 - **Uredba o načinu i uslovima ostvarivanja prava na dodjelu stipendija brocima – braniteljima Bosne i Hercegovine i njihovoj djeci** ("Službene novine kantona Sarajevo" br. 41/22 и 37/24).
 - **Uredba o stipendiranju redovnog studija branilaca i članova njihovih porodica** ("Službene novine Zeničko-dobojskog kantona" 4/14, 1/18 и 15/21).
 - **Pravilnik o dodelivanju stipendija i subvencionisanju smještaja u studentskom domu** („Službene novine HNK“, br: 10/17).
 - **Pravilnik o stipendiranju studenata sa područja Unsko-sanskog kantona** („Službeni glasnik Unsko- sanskog kantona“, br: 28/22).
 - **Pravilnik o načinu i uvjetima dodjelivanja stipendija studentima s područja Hercegbosanske županije, br. 06-01-34-1239/24., te odluke o visini mjesečne stipendije i Zavod za statistiku Bosne i Hercegovine** <https://www.bhas.gov.ba/>
 - **Ustav Bosne i Hercegovine** (Aneks IV Opšteg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i hercegovini i "Službeni glasnik Bosne i Hercegovine", br. 25/2009 – Amandman I)

